

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-3.55>

Віталій Глуханюк
м. Вінниця, Україна
ORCID: 0000-0001-6126-9546
vitalijgluhanuk5@gmail.com
Юрій Фільченко
м. Вінниця, Україна
fyv1244@gmail.com

НЕСТАНДАРТНІ ПІДХОДИ ПРИ ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність системної екологічної підготовки учнів закладів загальної середньої освіти як передумови подолання сучасної екологічної кризи та переходу суспільства до сталого розвитку. Особливу увагу приділено використанню дидактичних, рольових, ділових ігор та проектної діяльності як ефективних засобів формування стійкого пізнавального інтересу й екологічно доцільної поведінки учнів. Описано структуру ігрового циклу та його етапи, що забезпечують поступовий перехід від аморфного інтересу до усвідомленої екологічно-технологічної діяльності.

Ключові слова: екологічно-технологічна компетентність, екологічна освіта, екологічне виховання, сталий розвиток, дидактичні ігри, ігровий цикл, проектна діяльність, екологічне мислення, раціональне природокористування.

Abstract. The article substantiates the need for systematic environmental training of students of secondary education institutions as a prerequisite for overcoming the modern environmental crisis and the transition of society to sustainable development. Particular attention is paid to the use of didactic, role-playing, business games and project activities as effective means of forming a stable cognitive interest and environmentally appropriate behavior of students. The structure of the game cycle and its stages are described, which ensure a gradual transition from amorphous interest to conscious ecological and technological activity.

Keywords: ecological and technological competence, ecological education, ecological upbringing, sustainable development, didactic games, game cycle, project activity, ecological thinking, rational use of nature.

Для вирішення екологічних проблем необхідна системна екологічна підготовка всіх верств населення, під якою ми розуміємо психолого-педагогічний процес впливу на людину, метою якого є формування теоретичного рівня екологічної свідомості, що відображає єдність сторін світу, закономірності діалектичної єдності суспільства та природи, певних знань та практичних навичок раціонального природокористування. Визначальним для розв'язання екологічних проблем сучасності є виховання особистості з екологічним мисленням і свідомістю, сформованою екологічною поведінкою, зорієнтованою на збереження та збагачення навколишнього середовища.

Формування екологічно-технологічної компетентності – це багатогранний процес, що торкається практично всіх аспектів розвитку особистості через систему її стосунків із природою, соціумом і собою. Засобами екологічно-

технологічного навчання можливі зміни світоглядних позицій молоді від природопідкорювальної свідомості до природозберігаючої, без чого не можна перебороти системну кризу, запобігти подальшому розвитку глобальних екологічних проблем і вийти на траєкторії сталого розвитку [1; 2].

Наприклад, логіка предмету і змістова сторона освітньої галузі „Технології” виводять на передній план технологічну складову, що включає не лише практичні, але й матеріалознавчі, технологічні, конструкторські і загальнотехнічні знання, що створюють цілісну картину технократичного суспільства. Проте, в умовах екологічної кризи технологічна діяльність людини потребує врахування природоохоронних аспектів, бережливого ставлення до природних об’єктів як об’єктів праці. Для якісного забезпечення процесу екологічно-технологічного навчання необхідне педагогічно обґрунтоване проектування змісту освіти [2].

З огляду на недостатню ефективність традиційних методів упровадження екологічної інформації, потрібні принципово нові підходи, що сприятимуть вихованню екологічного мислення, формуванню екологічної поведінки у підростаючого покоління, що створить у майбутньому можливість подолання екологічних негараздів. Екологічні проблеми є міждисциплінарними, мають комплексний характер. Це вимагає орієнтування на нові принципи екологічної освіти, зокрема оцінювання природи з різних позицій: економічних, соціальних, законодавчих, культурно-естетичних. Важливо навчити учнів ЗЗСО мислити такими категоріями, які б допомогли їм усвідомити свою природну сутність, невіддільність від природи, зрощення з нею, а звідси – уміння застосовувати набуті знання для подальшого її збереження і розвитку.

Одним із засобів формування екологічно-технологічної компетентності учнів ЗЗСО є гра, що захоплює і сприяє розвитку їхньої емоційної сфери. Дидактичні ігри вибудовуються на засадах: орієнтації на груповий характер і взаємодію учнів у вирішенні екологічних проблем; опори на сформовані компетентності з різних предметів, необхідних для організації гри; урахування вікових особливостей та активізації ігрової діяльності учнів; розвитку інтересу учнів до екологічно-технологічної діяльності та до навчання (щоб не відбулася підміна інтересу до навчального предмету інтересом до розваг); варіативності гри (для запобігання втрати інтересу до гри і діяльності) [3].

Нестандартність тем, незвичність матеріалів, що використовуються в іграх, прийомі ігрових перетворень, можливість гравців виступати у незвичних ролях і взаємодіяти з іншими гравцями створюють умови для активізації емоційних переживань учасників. Формування пізнавального інтересу можна реалізувати за допомогою ігрового циклу – системи ігор різного виду і різного рівня складності, що засновані на принципах діяльності, комунікативності, наступності, психологічної комфортності. Ігровий цикл містить наступні компоненти: цільовий, змістовний, процесуальний, результативний і складається з трьох етапів [3].

На першому етапі педагог зосереджує увагу на тому, щоб спонукати в учнів здивування і цікавість, сформувати аморфний інтерес. Для цього екологічно-технологічне заняття будується на закономірній зміні діяльності учнів: сприйняття – переробка – відтворення. Це можуть бути ігри такого типу, як «Краще запитання», коли після ознайомлення з певною проблемою учні змагаються в тому, щоб поставити найоригінальніше запитання, а також розв'язують кросворди, ребуси, відповідають на запитання вікторини. Можна використовувати структуру інтелектуальних ігор із засобів масової інформації («Найрозумніший»), де відбувається відтворення знань або вікторин, де необхідним є логічне міркування: «Своя гра» (Jeopardy), «Що? Де? Коли?» тощо.

На другому етапі ігрового циклу доцільно застосовувати рольові і сюжетно-рольові ігри. Їх мета – підтримати цікавість і допитливість школярів, сформувати стійкий інтерес. На цьому етапі ігрового циклу можна включати ігри-драматизації, що сприяють не лише розширенню поведінкового потенціалу учнів та їхньому інтелектуальному розвитку, а й видозмінюють заняття у бік унаочнення й ілюстрації.

На третьому етапі ігрового циклу доцільно включати учнів у ділові ігри й проектну діяльність, коли підтримується стійкий інтерес учнів, розширюється коло їхніх інтересів, коли учні дозволяють собі «виходити» за межі екологічної проблеми і побачити її взаємозв'язок не лише з реальним життям, а й з іншими (наприклад, технологічними) проблемами.

Екологічні ігри є різноманітними за формою, часом, місцем проведення. За часом проведення екологічні дидактичні ігри можна поділити на міні-ігри, короткі та довготривалі ігри. Короткі та міні-ігри, як свідчать наші спостереження, викликають більший інтерес учнів ЗЗСО, активізують здібності, збуджують емоції, не набридають гравцям і не викликають руйнівного для гри почуття обов'язковості. Невимушено використовуючи емоційний стан учнів, учитель підводить до усвідомлення власної ролі в гармонізації взаємин природи та суспільства. За місцем проведення екологічні дидактичні ігри поділяються на урочні, позаурочні (екскурсії, акції), гурткові та позакласні, позашкільні (екологічні форуми, конференції, інтернет-проекти) [3].

Вивчення екологічних проблем спрямоване на формування відповідних якостей особистості і моделей поведінки, розширює екологічну компетентність особистості. Наприклад, побутові ігри торкаються проблем, що стосуються всіх людей, які щоденно користуються електроенергією, газовими приладами, використовують побутову хімію, парфумерію, поліетиленові пакети, отрутохімікати на присадибних ділянках. Проте кількість тих, які усвідомлюють наслідки їх застосування для довкілля, – дуже незначна.

Отже, глобальний характер екологічної кризи нині вивів проблему екологічного виховання на цивілізаційний рівень, тим самим визначивши її пріоритетність. Гострота екологічних проблем, що зумовлені техногенним

тиском на довкілля, вимагає скоординованих зусиль педагогів у розробці загальної стратегії екологічної культури, освіти й виховання, важливим аспектом якої є формування екологічної і технологічної компетентності учнів з розробленням методики екологічно-технологічного навчання.

Список використаних джерел:

1. Глуханюк В.М., Коломієць Д.І. Аспекти екологічного виховання школярів на заняттях трудового навчання. *Сучасні інформаційні технології та інформаційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Київ-Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2008. Вип. С. 75-79. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/4330> (дата звернення: 03.03.2026).
2. Глуханюк В.М., Шимкова І.В., Гаркушевський В.С., Цвілик С.Д., Іванчук А.В. Екологічна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій у закладах вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вип. 65. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. С. 124-135. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2022-65-124-136>
3. Глуханюк В.М. (2012) Психолого-педагогічні аспекти формування екоцентричного світогляду особистості в навчально-виховному процесі. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 31, 318-324. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/40683> (дата звернення: 03.03.2026).
4. Ліпський П. Ю. На шляху до освіти сталого розвитку: необхідність зміни ціннісних орієнтацій людей. Взаємодія школи та громадських екологічних організацій у вихованні ціннісного ставлення школярів до природи: Мат-ли Всеукраїнської наук.-практ. конф. Київ: Центр екологічної освіти та інформації, 2004. С. 1-8.
5. Петришин О.Л. Особливості екологічної підготовки бакалаврів. Педагогічні проблеми екологічної підготовки майбутніх інженерів. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2006. № 1. С. 40-47.

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-3.56>

Анна Брижата
м. Вінниця, Україна
Науковий керівник: Тетяна Грінченко

МУЦІО КЛЕМЕНТІ: КОМПОЗИТОР, ПІАНІСТ, ПЕДАГОГ

Анотація. У статті розглянуто життєвий та творчий шлях Клементі Муціо – видатного композитора, піаніста та педагога епохи класицизму. Проаналізовано основні етапи його біографії, творчу спадщину, музичне оточення та вплив на розвиток фортепіанного мистецтва. Особливу увагу приділено педагогічним творам композитора,

зокрема циклу *Gradus ad Parnassum*. Визначено значення творчості Клементі для формування фортепіанної школи Європи та розвитку піаністичної техніки.

Ключові слова: Клементі Муціо, фортепіанне мистецтво, музичний класицизм, фортепіанна педагогіка, сонатина, музична освіта.

Abstract. article examines the life and creative activity of Muzio Clementi, an outstanding composer, pianist and teacher of the Classical era. The main stages of his biography, his creative heritage and musical environment are analyzed. Particular attention is paid to the pedagogical works of the composer, especially the cycle *Gradus ad Parnassum*. The study highlights Clementi's contribution to the development of piano technique and the formation of European piano pedagogy.

Keywords: Muzio Clementi, piano art, classical music, piano pedagogy, sonatina, music education.

Епоха музичного класицизму стала важливим етапом у розвитку європейської музичної культури. Саме в цей період відбулося становлення фортепіано як провідного інструмента концертної та камерної музики. Вагомий внесок у розвиток фортепіанної музики та виконавського мистецтва в Європі кінця XVIII – початку XIX століття зробив Клементі Муціо (італ. Muzio Clementi; 23 січня 1752 – 10 березня 1832) – композитор, піаніст, педагог, музичний видавець та підприємець. Він здобув широку популярність в Англії, де більшу частину життя працював музикантом, викладачем та підприємцем у сфері музичного виробництва. Його діяльність охоплювала різні сфери музичного життя: концертну практику, педагогіку, композиторську творчість, а також розвиток музичного видавництва. Завдяки цьому Клементі став однією з ключових постатей у формуванні фортепіанного мистецтва кінця XVIII – початку XIX століття.

Творча спадщина М. Клементі відіграла значну роль у музичній освіті. Його твори широко використовуються у педагогічній практиці музичних шкіл, коледжів та консерваторій. Особливо популярними є сонатини та етюди, що сприяють розвитку техніки піаніста. Орім того, характеристика творчості композитора є важливою для розуміння процесу становлення фортепіанної музики в епоху класицизму.

Метою даної статті є аналіз життєвого шляху, дослідження основних етапів біографії, аналіз творчої спадщини, мистецького бачення, визначення ролі музичного оточення у формуванні творчості М. Клементі та розкриття значення його педагогічної діяльності.

Муціо Клементі народився у Римі в родині ювеліра, де ще з дитинства виявив музичні здібності. Його батько підтримував інтерес сина до музики та сприяв його музичній освіті. Навчався Клементі у місцевих музикантів, зокрема у органіста Кордічеллі, розвиваючи свої навички гри на клавесині та фортепіано. З молодих років він працював як органіст у римських церквах. Важливим етапом у житті композитора стало знайомство з англійським меценатом Пітером Бекфордом, який запросив молодого музиканта до Великої Британії. Саме там Клементі отримав можливість поглиблено вивчати теорію музики, композицію та вдосконалювати свою виконавську майстерність.

У 1770-х роках Клементі здобув професійне визнання як віртуозний піаніст, гастролюючи в Європі, зокрема, у Парижі та Відні, де його гра вражала слухачів віртуозно досконалою технікою та художньою виразністю (3).

З 1786 року він поселився у Лондоні. Тут він зосередився на композиції, викладацькій діяльності та видавничій справі. На відміну від багатьох колег, М. Клементі був успішним бізнесменом. В 1798 році він заснував фірму Clementi & Co. (пізніше Collard & Collard) з виробництва фортепіано та нотне видавництво. М. Клементі особисто вдосконалював конструкцію фортепіано, прагнучи досягнення більшої потужності звуку та тривалості звучання (*legato*). Маючи власні музичні фабрики та видавництва, Клементі відіграв важливу роль у популяризації сучасних фортепіанних творів і розвитку музичної індустрії того часу (2).

Творчість М. Клементі охоплює різні музичні жанри. Найбільш значну частину його доробку становлять твори для фортепіано. Серед них: фортепіанні сонати, сонатини, етюди, варіації, камерна музика. Його перу належить понад 100 сонат, декілька сонатин, а також симфонії, увертюри і оркестрова музика. Його пізні твори за драматизмом наближаються до бетховенського стилю, хоча фортепіанна музика принесла йому найбільшу славу, його симфонії демонструють майстерне володіння оркестровим письмом.

Особливо важливе місце у педагогічному репертуарі займають Сонатини Оп. 36. Вони широко використовуються в музичних школах і сприяють формуванню технічних навичок молодих піаністів (1).

Найбільш масштабним педагогічним твором композитора є цикл «*Gradus ad Parnassum*» («Сходження на Парнас», 1817-1826), що складається зі ста етюдів та є класичним навчальним матеріалом для багатьох поколінь піаністів, на яких виховувалися К. Черні, Ф. Шопен і Ф. Ліст. Це справжня «енциклопедія» фортепіанної техніки та стилів – від строгих фуг до романтичних кантилен.

Композитор розглядав фортепіано не лише як інструмент, але й як засіб музичної освіти, його твори вирізняються логічною структурою, виразною мелодійністю та технічною вимогливістю. Саме тому сучасники називали його «батьком фортепіанної музики», а його педагогічні методики відіграли вирішальну роль у формуванні англійської школи піанізму. М. Клементі жив у період розквіту віденського класицизму. Його сучасниками були: Вольфганг Амадей Моцарт, Йозеф Гайдн, Людвіг ван Бетховен.

Однією з найвідоміших подій в історії музики став творчий поєдинок між Клементі та Вольфгангом Амадеєм Моцартом, який відбувся у 1781 році у Відні в присутності імператора Йосифа II. Цей музичний конкурс продемонстрував високий рівень виконавської майстерності обох композиторів.

М. Клементі працював у тісному контакті з багатьма своїми учнями, серед яких І. Б. Крамер, І. Мошелес, Дж. Фільд та Ф. Калькбреннер. Така співпраця вплинула на поширення його методики та стилю викладання. Також він